

15.03.2025.
plkst. 19.00
LNB Ziedoņa zālē

LATVIJA
VALSTS AKADĒMISKAIS KORIS

SAPŅU TĀLŪMĀ

Aspazijai 160

Valsts Akadēmiskais koris *LATVIJA*

Diriģents Māris SIRMAIS

Aktrise Vita VĀRPIŅA

Kultūras ministrija

VALSTS
KULTŪRĀLĀ PĀRĒMĀ FONDS

Latvijas
Radio
Klasika

Aspazija (1865–1943) bija personība, kura ar savu dzeju un dzīvi ietekmēja ne tikai literatūru, bet arī latviešu kultūru kopumā. Viņas mākslinieces balss bija spēcīga, ar kaislīgu dzeju un idejām, kas izaicināja sabiedrību. Aspazijas vārdi kļuva par manifestiem – par gara neatkarību, par pasauli, kas nedrīkst būt maza un noslēgta, par sievietes brīvību. Viņa nebija tikai sapņotāja, bet arī cīnītāja, iestājoties par sieviešu tiesībām, par latviešu kultūras attīstību un pašnoteikšanos.

Dzimusi kā Johanna Emīlija Lizete Rozenberga, viņa izvēlējās sev vārdu, kas pats par sevi bija simbols – Aspazija, sengrieķu mitoloģijā minēta kā dzejnieka un filozofa Perikla līdzgaitniece, asprātīga un ietekmīga sieviete. Aspazija spēja iemiesot šo tēlu gan savā dzīvē, gan daiļrades ceļā. Viņas personiskā un radošā dzīve bija cieši savīta ar Raini, un kopā viņi veidoja latviešu literatūras zelta laikmetu.

Aspazijas dzeja ir liesmojoša, kaislīga un vienlaikus noslēpumaina, bieži vien apveltīta ar dziļu simbolismu un romantisma caurstrāvotiem dabas tēliem. Viņas tekstos atklājas plašs emocionālais spektrs – no revolucionāra gara līdz maigai sapņainībai, no spēcīgas sievietes stājas līdz kosmiskai, dievišķai vientulībai. Dabai Aspazijas tekstos piemīt mistisks lielums, viņa apbrīnoja nakts noslēpumainību, atklājot dvēselisku plašumu, ko iespējams piedzīvot ilgās. Tieši šī emocionālā un tēlainā bagātība ir iedvesmojusi daudzus latviešu komponistus, gan Aspazijas laikabiedrus, gan mūsdienu skaņražus, rakstīt kordziesmas ar Aspazijas dzeju. Šķiet, ka latviešu kormūzikas skaistuma izjūta īpaši sasaucas ar dzejnieces poētisko telpu, kurā satiekas cilvēka iekšējās pasaules norises, dabas un Visuma motīvi, gaismas un tumsas kontrasti.

Jāzeps Mediņš (1877–1947), ievērojamais latviešu klasiķis un lirīķis, savas kordziesmas ar Aspazijas vārsēm – **“Vasaras vakars”** un **“Mēnessnakts”** – darinājis kā muzikālas ainavas, kur pirmajā tiek uzburts rimts, saules pieliet vakars ar maigu gaismu, bet otra aicina ielūkoties mēnessgaismas gleznainumā. **Ādolfs Ābele** (1889–1967), romantiķis ar impresionisma krāsu pieskārienu kordziesmā **“Viena pašu”** atklāj apcerīgu ilgu noskaņas, bet **Bruno Skulte** (1905-1976) kordziesmas galvenokārt rakstījis savam latviešu korim Ņujorkā. Nelielajā miniatūrā **“Pasaciņa”** ar rotaļīgu vieglumu atbalsojas gaišs naivums.

Savukārt **Emilis Melngailis** (1874–1954), pievēršoties Aspazijas vārsēm, caurcaurēm palicis uzticīgs savam rokrakstam, ko iezīmē kora faktūras labskanīgums, vitalitāte un spēkpilns košums.

Nozīmīga loma Aspazijas dzejai ir arī **Emīla Dārziņa** (1975–1910) daiļradē – ar **“Sapņu tālumā”** izteismīgo jūtu lirikas īstenojumu Dārziņš atrada savu kormūzikas rakstības stilu, bet par dramatisko kompozīciju **“Ciānas bērni”** komponists teicis: “Nebūs nemaz jāsaka, ka dzejniece šē nav domājusi nekādus Bābeles ebrejus, bet šī dzeja izlauzusies iz dzejnieces krūtīm kā nopūta par mūsu pašu vārdo zemes bērnu likteni.” Aspazijas dzejolis, kas visvairāk ticis izmantots latviešu mūzikā ir **“Mēness starus stīgo”** no lugas “Vaidelote” (1910). Tā ir Aspazijas pirmā iestudētā un publicētā drāma, ar kuru dzejniece pārliecinoši ienāk latviešu literatūrā un teātrī. Pirmoreiz drāmas centrā ir sievietē, kas pati cīnās un lemj savu likteni, izdzīvojot visplašāko sievietes jūtu gammu no sevis apzināšanās, mīlestības brīnuma dzimšanas līdz greizsirdības un naida izpausmēm, un jaunas pasaules uztveres. Aspazija teic: ““Vaidelote” zināmā mērā bija „bada dziesma”. Tā radusies tumsā, sāpēs, radusies kā pretspars kaunam, noniecinājumiem, apvainojumiem”. Galvenās varones Mirdzas dziesma “Mēness starus stīgo” ir no lugas 1. cēliena 3. skata, karaļmeitai Mirdza vērojot skaistu nakts ainu un izjūtot dziļas ilgas.

Emīls Dārziņš uzskatīja, ka viņa meistarīgākā kordziesma ir tieši “Mēness starus stīgo”, norādot, ka tā jādzied pēc iespējas plūstoši, nesasteidzot. Sieviešu balsu melodija vilinoši aicina doties uz laimīgo malu, līdz esam visaptverošas gaismas straumes apņēmti un skaņdarba izskaņa aizved pie izgaišanas bezgalīgā tālumā. Arī **Andris Dzenītis** (1978) ir pievērsies hrestomātiskajam Aspazijas dzejolim “Mēness starus stīgo”, to izvēršot sev raksturīgajā abstraktajā skaistumā, buvējot kora faktūru orķestrālos paneļos. Skaņdarbu 2005. gadā pirmatskaņoja Valsts Akadēmiskais koris “Latvija” Māra Sirmā vadībā, tas ieguva otro vietu un laikraksta “Kultūras Forums” speciālbilvu Emīla Dārziņa kompozīciju konkursā.

Šveicē dzīvojušā komponiste **Anita Mieze** (1980) kompozīciju **“Klusēt un dusēt”** rakstīja par godu Baltijas kultūras dienu koncertam Cīrihes Tonhallē 2019. gadā kur Valsts Akadēmiskais koris “Latvija” to atskaņoja kopā ar latviešu diasporas koriem no Eiropas. Savukārt VAK “Latvija” projektā “Latvijas komponisti Latvijas simtgadei” 77 komponisti, gaidot Latvijas simto jubileju 2018. gadā, rakstīja kordziesmas, veltot to kādai no stihijām. Vairāki skaņraži pievērsās tieši Aspazijas dzejai – **Jānis Ķīrsis** (1988) ar sapņaino miniatūru **“Dzīle”**, Jānis Šipkēvics (1982) ar minimālisma estētikā radīto opusu **“Pievilksnās spēks”**.

Tekstu sagatavoja Lauma Malnace

Jāzeps Mediņš / Aspazija

VASARAS VAKARS

Emilis Melngailis / Aspazija

MĒNESS STARUS STĪGO

Andris Dzenītis / Aspazija

MĒNESS STARUS STĪGO

Jāzeps Vītols / Aspazija

MĒNESTIŅŠ MELOJA

Jāzeps Mediņš / Aspazija

MĒNESSNAKTS

Emilis Melngailis / pēc Aspazijas

LIELĀKAIS LAIKS

Juris Karlsons / Aspazija

SAULES DZIRKSTIS

Emilis Melngailis / Aspazija

PASACIŅA

Sieviešu korim

Bruno Skulte / Aspazija

PASACIŅA

Vīru korim

Romualds Kalsons / Aspazija

ZIEDOŅA RĪTS

Vīru korim

Ādolfs Ābele / Aspazija

VIENU PAŠU

Jānis Šipkēvics / Aspazija un Rainis

PIEVILKŠANĀS SPĒKS

Jānis Ķīrsis / Aspazija

DZĪLE

Anita Mīze / Aspazija, vācu valodā atdzejojis Matias Knolls (*Matthias Knoll*)

KLUSĒT UN DUSĒT

Klavīeres - Ilze Dzenīte

Čells - Emma Aleksandra Bandeniece

Emīls Dārziņš / Aspazija

SAPŅU TĀLUMĀ

Emīls Dārziņš / Aspazija

CIĀNAS BĒRNI

Emīls Dārziņš / Aspazija

MĒNESS STARUS STĪGO

VASARAS VAKARS

Nāc, vakars, nāc!

Kad saule noņem staru vaiņagu,

Nāc tu ar savu plīvurvēsumu,

Nāc, dienas pelēcību atkal zeltī,

Stiep zemei pāri savu rožu telti,

Nāc, dailes vakars, nāc!

Nāc, vakars, nāc!

Nāc, apsēj atkal sapņu magoņlauku,

Nāc, lej uz zemi mēness eljes trauku,

Klāj pār mums vijolišu mētelīti,

Mums visi smalkie audi saraustīti,

Nāc, sapņu vakars, nāc!

Nāc, vakars, nāc!

MĒNESS STARUS STĪGO

Mēness starus stīgo

Dzelmē dzidrajā,

It kā balsis mani

Turpu aicina:

Nāc man līdzī, dodies

Plašā tālumā,

Ļaujies sevi aizvest

Nāru laiviņā.

Buras tīra zelta,

Irklis sudrabvīts,

Zvaigznes ceļu rāda,

Vada Auseklīts.

Nāc man līdz, es zinu
Malu laimīgu,
Tur, kur mēness sastop
Saules meitiņu.

Tur, kur stars ar staru
Liesmās vienojas,
Tur, kur gars ar garu -
Jūtās satiekas.

Zemes ilgošana
Tur kā migla klīst,
Mūžam nebeidzama
Gaismas straume līst.

MĒNESTIŅŠ MELOJA

Visu manu istabu
Mēnestiņš piebēra
Pilnu ar sudrabu,
Pilnu ar zeltu:

Pats bija mēnestiņš
Sudraba svārciņā,
Tuvu pie vaiga
Galvu man pieglauda.

Ak, cik nu tukša
Bij mana istaba!
Ausa bij patiesa,
Mēnestiņš meloja.

Vizuļi, mirdzuļi
Vēlās pa grīdu,
Kaktiņi spīdēja,
Šķirbiņas mirdzēja.

Aizgāja mēnestiņš,
Atnāca rītausa
Vienā krekliņā,
Acis man atvēra:

MĒNESSNAKTS

Brīnumdaiļā mēnessnakts,
Tu ar savu burvīgumu
Tālā, baltā spožumā
Apņem visu debessjumu,
Brīnumdzidrā mēnessnakts.

Patiesība, sapņojums,
Kuri dzīvē pušu laužti,
Tavu staru smalkumā
Tiek no jauna kopā austi,
Brīnumvieglā mēnessnakts.

Tumsu projām nobīdot,
Tu ar gaismu pildi āri,
Spožu miglas audumu
Visai dzīvei pārstiepj pāri,
Brīnummaigā mēnessnakts.

Tavā dziļā klusumā
Nogrimst visas zemes bēdas,
Tavā lielā spožumā
Izgaist visas dzīves pēdas,
Brīnumlielā mēnessnakts.

Sāpes skaistas kļuvušas,
Novelts smagums, zudis baiļums.
Vaļā veras mūžība,
Kuru atstaro tavs daiļums,
Brīnumcēlā mēnessnakts.

LIELĀKAIS LAIKS

Lem jele, Laimīte, atkal Lielāku laiku,
Zvaigznēm atkal kas rada, kas rada vētrām.
Lai mums putekļu plānā nenoslāpst elpa,
Lai mēs kaislēs, lai dēkās nenogrimtu!
Vadi caur sirdi mums zilas ziedoņa straumes!
Ziedoņa negaiss lai atkal vaiņago galvu!
Jūtas lai pārplūst, auglības pilnas kā lietūs!
Jūtas lai plūst kā lietūs, kas zelmeni raisa!

Dvēs'le diža lai top, lai silda kā Saule!
Dod jele, Dieviņu, dižāku dvēs'li!
Dod jele, Dvēs'li, siltu kā Sauli!
Prāts lai padomu pauž, lai mirdz kā Mēness!
Acs lai klusi, lai laipni raugās uz zemi,
Klusi, laipni, kā zvēro debess zvaigznes
Zemē tik daudz tūlīgās tumsas.
Tik daudz sūrkstošu sāpju, nedaiļa naida!
Ej jele, dvēs'le, izstaro gaismu, ej jele, izstaro! Pasaule gaida!

Laimīte, lem jel, atkal Lielāku laiku!
Lielāku laiku, dižāku dvēs'li, gaišāku garu, spožāku sparū!
Kas rada zvaigznēm, kas rada vētrām!
Ziedoņa negaiss puķes lai kaisa,
Ziedoņa lietūs zelmeni raisa!
Lem jel, lem jel, Laimīte, lem!

SAULES DZIRKSTIS

Ziemeļu zirgi,
Ledus pakavām
Sauli mina, bet samīt to nepaguva.

Ilgu uguni
Izdzēst nespēja
Sirdis zem ledus un salas tik stiprākas kļuva.

Elpoja Vētru,
Sprausloja krusu,
Sniegs ar ledu visapkārt šķīda un gruva

Krūšo trauciņos
Dzirkstiņas paglāba:
Ziedēs nu ugunssēklas apsēta druva

PASACIŅA

Mazā, sirmā kumeliņā
Jāj pa ceļu pasaciņa.
Ātri ātri steidzas viņa,
Rokā zelta pātadziņa.

Jāj un jāj un neapstājas,
Zemes virsū tai nav mājas —
Līdz ko jaunie sapņi beidzas,
Viņai projām jāizsteidzas.

Jāj un jāj un neapstājas,
Zemes virsū tai nav mājas.

Ilgi, šķiet man, projām biju,
Nu es atkal ieraudzīju:
Mazā sirmā kumeliņā
Jāj pa ceļu pasaciņa.

Sidraboti pakaviņi,
Zili puķu iemauktiņi;
Pavadā kā pērles sienas
Senās mīļās bērnu dienas.

ZIEDOŅA RĪTS

No teiku salas
Ziedonis
Ar baltu gulbi atbraucis.

Viscauri baltos
Ziedos tīts,
Uz pleca zeltains
Taurenīts.

Vēl debesu gultā
Aiz mākoņiem
Dus saule uz purpura
Spilveniem.

Tik reizēm tā paceļ
Mākoņmaliņu,
Uz zemi lūkojas
Pazagšu.

Un bērza zaļo
Galviņu
Tā noglauž ar zelta
Rociņu.

It kā bez elpas
Viss jausmu pilns, kluss,
Un zeme pie ziedoņa
Krūtīm dus.

VIENU PAŠU

Vienu pašu baltu zvaigzni,
Visai naktij būtu gan!
Vienu pašu dzīvu vārdu,
Kas kā tāla atbalss skan!

Lai viss zudis, lai viss grimis,
Lai vēl atņemts tiek viss cits!
Ak, tik vienu karstu sirdi,
Kura nākotnei vēl tic!

PIEVILKŠANĀS SPĒKS

Nakts ap mani, nakts pār mani,
Bezgalīga tumsība;
Piekūst acis, apmulst prāti,
Zemē sliktu nespēkā. —

Ilgošanās nebeidzamā,
Ilgošanās degošā,
Vienīgā tu šinī tumsā
Kvēlo, liesma sarkanā.

Nāc šai nomirušā krūtī
Atkal jūtas atkausēt,
Nāc, pār mani, sastingušo,
Savus uguns spārnus plēt!

Man liekas, ka es būtu
Sen tevi pazinis
Vai vienās kaimiņmājās
Ar tevi uzaudzis.

Sen zinu, kā tu staigā,
Kā galvu atmeti,
Kā pavīpsni, kad runā,
Un piepeši noklusti.

Tik taisna un tik droša -
Ceļš tevīm šķiras pats;
Man garām vizot un mirdzot
Rit tavas laimes rats.

Tik vienkārša un dzidra
Tev dvēse laimīgā –
Man tūkstoškārt slāņotā, tumšā
Slikt savā smagumā.

Un tomēr šķiet man, ka tevi
Sen, sen es pazinis,
Kaut pirmo reizi šodien
Es tevi redzējis.

DZĪLE

Atpestīts! Atpestīts!
Gaidās un cerās
Bezdzibens durvis
Vaļā lai veras!
Apklusiet, Apklusiet,
Vēji un vaidi,
Skanēs jums pretim
Sudraba smaidi!

Nokratiet, nokratiet,
Smaguma zvīņas,
Zelta mati
Pāri jums līņās,
Nebūs vairs tumši,
Nebūs vairs baigi,
Gaismiņu metīs
Rožaini vaigi!

KLUSĒT UN DUSĒT

Klusēt un dusēt!
Dusēt kā vējiņš vakarā
Dus liepu lapu gultiņā
Pēc karstas pusdieniņas!

Dusēt un klusēt!
Klusēt kā tornī aizmirstā
Klus skaņa zvana lējumā –
Un gaidīt Lieldieniņas

STUMM SEIN UND SCHLUMMERN

Stumm sein und schlummern!
Schlummern wie wenn zur Ruhe find't
Im Lindenblattbett am Abend der Wind
Nach glühender Mittagsstunde!

Schlummern und stumm sein!
Stumm sein wie ein vergessener Klang
Im Guß der Glocke im Turm schon lang-
Und harren der Osterkunde!

SAPŅU TĀLUMĀ

Sapņu tālumā,
Staru spožumā
Zvaigzne dziestoša,
Mana laimība

Tvaikos vītušas,
Dubļos samītas
Dvēsles drebošas
Baltās lapiņas.

Sapņu tālumā,
Staru spožumā
Nepielūdzama,
Neatsaucama

Rokas izstiepju,
Gaužos pielūdzu,
Atsaukt nespēju
To, ko zaudēju.

Smiekli pārkliedza,
Troksnī izgaisa,
Nav vairs dzirdama
Saldā meldija

CIĀNAS BĒRNI

Izpostīts, samīdīts
Mums mūsu puķu dārzs:
Zemē guļ plosītas nākotnes sapņu
Sārtsārtās rozītes,
Zilpulkstenītes.
Mēs, nabaga Ciānas bērni!

Mūsu vīnkalnā
Plaukstošo darbu
Mirdzošie augļi
Novārtā paliek.
Mēs, nabaga Ciānas bērni!

Es Tev dziedāju dziesmu,
Manas mīlas saldo dziesmu,
Aiztrūka vārdi,
Asaras lija,
Melns šķidrāuts sedza
Mūsu balto laimi.

Un Bābeles ūdeņi
Tumši un draudoši
Šļākdami veļas
Vienmēr, bez apstājas
Šodien kā rītu,
Bez gala, bez gala.
Mēs, nabaga Ciānas bērni.

Vita Vārpiņa mācījusies Rīgas 2. vidusskolā, LU Filoloģijas fakultātes Žurnālistikas nodaļā, Lidijas Stiebras teātra studijā. 1993. gadā beigusi Liepājas teātra studiju, 1997. gadā veiksmīgi iekļāvusies Dailes teātra ansablī. Viņai raksturīga jūtīgas emocionalitātes un racionāla prāta harmonija, kas Vitas Vārpiņas varonēm piešķir īpašu apjomu un dziļumu. Tajā var atspoguļoties gan iekšējais spēks, gan eleganta pašironija. Ar savu inteligēntas personības stāju un attieksmi viņa tur augstu aktiera profesijas prestižu un papildina visu laiku izcilo Dailes teātra aktrišu galeriju.

Kopš 1997. gada Vita Vārpiņa nospēlējusi vairāk nekā piecdesmit lomu, un īpašas starp tām ir klasikas varones, kuru dramatiskajos likteņos aktrise varējusi risināt sarežģītos cilvēka esības jautājumus, ļoti smalki un jūtīgi apliecinot to nepārejošo dabu, kas piešķir jēgu ne tikai dzīvei, bet arī teātrim kā vienīgajam dzīvās mākslas žanram, kurā tiem iespējams pieskarties tik nepastarpināti.

2021. gadā iecelta par Triju Zvaigžņu ordeņa virsnieci.

Čelliste **Emma Aleksandra Bandeniece** absolvējusi Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmiju pie doc. Dianas Ozoliņas un piedalījusies meistarkasēs pie izciliem čellistiem. Spēlējusi dažādos ansambļa un orķestra sastāvos, piemēram, kamerorķestrī Sinfonietta Rīga, Latvijas Nacionālajā simfoniskajā orķestrī, LNSO čellu grupas ansablī Dream Team, Gidona Krēmera stīgu kamerorķestrī Kremerata Baltica. 2019. gadā Emma uzsāka savas maģistra studijas Karaliskajā mūzikas koledžā Londonā un ir prestižās ABRSM (*Associated Board of the Royal Schools of Music*) stipendijas ieguvēja. Pēc Erasmus studijām Budapeštā Ferenca Lista mūzikas akadēmijā atgriezās Latvija un šobrīd turpina koncertēt dažādos sastāvos un ir pastāvīga LNSO čellu grupas mūziķe.

Koncerts tapis ar Valsts kultūrkapitāla fonda finansējumu

Koncertu ieraksta:

Valsts Akadēmiskais koris LATVIJA
www.koris.lv | www.sgmf.lv

